ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Gleaner

Vol 4 (1966)

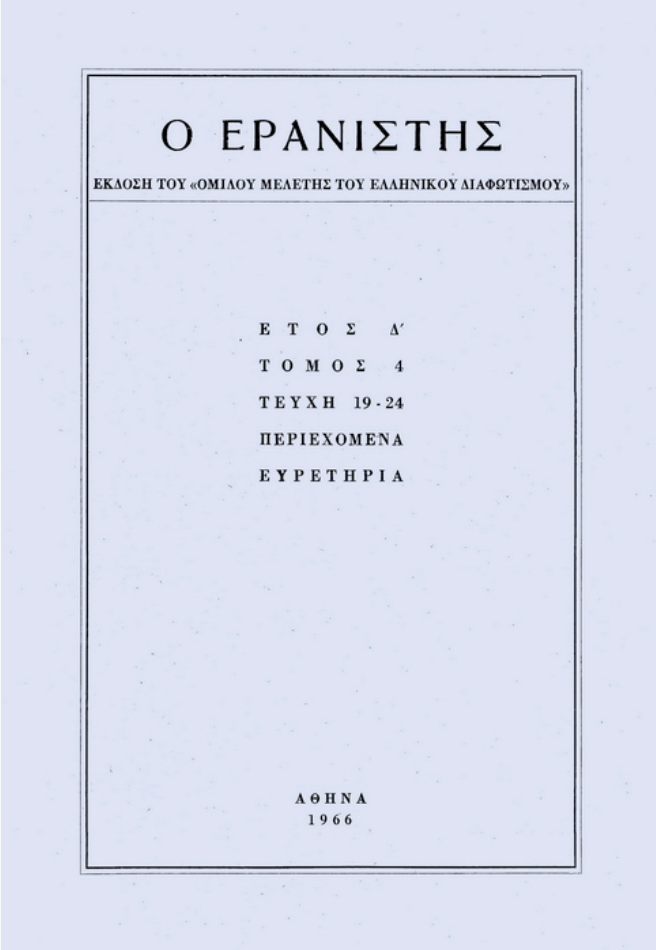
Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ Δ΄
ΤΟΜΟΣ 4
ΤΕΥΧΗ 19-24
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ
1966

Η «Πρότασις προς τους νέους τους Ίωνας» (1816)

Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

doi: 10.12681/er.9663

Copyright © 2016, Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Φραγκίσκος Ε. Ν. (2016). Η «Πρότασις προς τους νέους τους Ίωνας» (1816). *The Gleaner*, *4*, 201–214. https://doi.org/10.12681/er.9663

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 28/04/2024 16:46:01

Η "ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΟΥΣ ΙΩΝΑΣ,, (1816)

Ὁ Ἀ. Π. Βρετὸς βιβλιογραφεῖ τὸ ἀκόλουθο ἑπτανησιακὸ ἔντυπο: *Π. Πετρίδου εἰδοποίησις καὶ πρότασις πρὸς τοὺς νέους τοὺς Ἴωνας διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. ,αωιζ'. Φευρουαρίου κε'. Κέρκυρα. Ἐδημοσιεύθη μὲ ἄδειαν διὰ τῆς Τυπογραφίας τῆς Διοικήσεως*[1]. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σχῆμα - 8ο - δὲν παρέχονται ἄλλα βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα. Ὁ Legrand καὶ οἱ Γκίνης-Μέξας, καταχωρίζοντας τὸ ἔντυπο στὶς βιβλιογραφίες τους, ἐστηρίχθηκαν μὲ τὴν σειρά τους στὸν Βρετό[2]. Τελευταῖα ὁ Ἐμμ. Μοσχονᾶς, μὲ βάση ἀντίτυπο τῆς βιβλιοθήκης Σπ. Θεοτόκη—στὴν κατοχὴ τώρα τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ—συμπλήρωσε ἀπὸ αὐτοψία τὶς παραλείψεις τῶν προηγουμένων καὶ ὑπέδειξε τὶς διαφορὲς τὶς ὁποῖες παρουσιάζουν στὸν τίτλο τὰ ἀντίτυπα Βρετοῦ καὶ Θεοτόκη[3]. Ἔτσι ἀπὸ τὴν περιγραφὴ Μοσχονᾶ προκύπτει ὅτι τὸ ἀντίτυπο Θεοτόκη εἶναι ἕνα φυλλάδιο 12 σελίδων, σὲ σχῆμα 8ο, ἀπὸ τὴν προμετωπίδα ὅμως τοῦ ὁποίου λείπουν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα καὶ οἱ δύο πρῶτες λέξεις τοῦ τίτλου, ὅπως τὶς παραδίδει ὁ Βρετὸς *(: Π. Πετρίδου εἰδοποίησις καί)*, ἐνῶ, ἐξάλλου, δὲν ὑπάρχει πουθενὰ μνεία χρονολογίας οὔτε ἀναγραφὴ τόπου ἐκδόσεως. Διευκρινίζεται ἀκόμη ὅτι ἡ τυπικὴ φράση *Ἐδημοσιεύθη μὲ ἄδειαν* κλπ., βρίσκεται στὸ τέλος τοῦ ἐντύπου. Ὥστε τὸ φυλλάδιο, σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφὴ Μοσχονᾶ, ἔχει ἁπλῶς τὸν τίτλο: *Πρότασις πρὸς τοὺς νέους τοὺς Ἴωνας διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος.*

Ἀντίτυπό του κατέχει καὶ ἡ Γεννάδειος Βιβλιοθήκη[4]. Κτῆμα τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ἡ Πρόταση ἀναδημοσιεύθηκε καὶ ἐσχολιάσθηκε, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Γεννάδιο ἤδη στὰ 1907[5]. Ὁπωσδήποτε τὸ γεγονὸς αὐτό, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ ἄλλες μαρτυρίες ποὺ ὁλοκληρώνουν τὴν βιβλιογραφικὴ ἱστορία τοῦ φυλλαδίου, μὲ ἔπεισε ὅτι στὴν

1. *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Β', 1857, ἀριθ. 596.
2. *Bibliographie Ionienne*, Α', 1910, ἀριθ. 919 καὶ *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863*, Α', 1939, ἀριθ. 997.
3. *Ε. Β. 1800-1863. Διορθώσεις καὶ Συμπληρώσεις*, π. «Ὁ Ἐρανιστής», 3 (1965) σ. 13.
4. Fam 517.
5. Βλ. σ. 204, σημ. 1, 2, 3.

ἀναγραφὴ τοῦ Βρετοῦ ὑπῆρχε κάποια σύγχυση ὀφειλόμενη προφανῶς σὲ ἀβλεψία. Πραγματικά, ὅπως ἀποδείχθηκε στὴν συνέχεια, στὸ ἐπίμαχο λῆμμα τῆς «Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» ἔχουν συσσωματωθῆ δύο διαφορετικὰ μεταξύ τους ἔντυπα: ἡ *Εἰδοποίησις* ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἡ *Πρότασις* ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τῆς πρώτης, ποὺ ἀνήκει στὶς ἀντιπροσωπευτικώτερες καὶ σημαντικώτερες μεταφραστικὲς ἐργασίες τοῦ Πλάτωνα Πετρίδη[1], ἡ βιβλιογραφικὴ παράδοση ἐμφανίζεται ἐξίσου ἀλλοιωμένη· τὸ φυλλάδιο ἐπέρασε στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία μὲ τὸν πλαστὸ τίτλο: *Ἀπόσπασμα μετὰ εἰσαγωγῆς, μεταφράσεως εἰς ἑνδεκασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους τῶν Τεσσάρων καιρῶν τοῦ Χρόνου τοῦ Ἄγγλου Thompson, ὑπὸ Π. Πετρίδου*[2]. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ εἰσαγωγή, ὅπου ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος ἐκθέτει τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν νεοελληνικὴ γλώσσα, τὴν μετάφραση τῶν «Ὡρῶν» καὶ τὴν μετρική τους ἀπόδοση στὰ ἑλληνικά, κλείνει μὲ τὴν γνωστή μας ἀπὸ τὸν Βρετὸ ἔνδειξη: *ˏαωιζ΄ Φευρουαρίου κε΄ Κερκύρᾳ*[3]. Ἂν ὅμως ὁ τελευταῖος

1. Ἴσως εἶναι «τὸ πρῶτο ποίημα ποὺ ἔχουμε μεταφρασμένο στὴ γλώσσα μας ἀπὸ τὰ ἀγγλικά»: Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλική (1780-1821)* στὰ *Φροντίσματα*, Α΄, Ἀθ. 1962, σ. 58-60. Πβ. τοῦ ἴδιου, *Προϋποθέσεις καὶ δοκιμὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ρωμαντισμοῦ*, Ἀθ. 1947, σ. 23 καὶ 43-44, ὅπου βιβλιογραφία γιὰ τὸν Πετρίδη.

2. *Ε. Β. 1800-1863*, Α΄, ἀριθ. 949. Ἡ σύγχυση προῆλθε πιθανῶς ἀπὸ τὴν χειρόγραφη σημείωση ποὺ ὑπάρχει στὴν πρώτη σελίδα τοῦ ἀντιτύπου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (: «Οἱ Τέσσαρες Καιροὶ τοῦ Χρόνου. Μεταφρασθέντες εἰς ἑνδεκασυλλάβους ἀνομοι(ο)καταλήκτους στίχους ὑπὸ Πλάτωνος Πετρίδη»), βλ. εἰκ. 3, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη ἀναγραφὴ τὴν ὁποία παρέχουν οἱ Κατάλογοι τῆς Βιβλιοθήκης (: «Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Τεσσάρων Καιρῶν τοῦ Τομσόνη· μετάφρασις ὑπὸ Π. Πετρίδου»). Ἔτσι ἢ ἀλλιῶς ὅμως ὁ τίτλος τῆς Ἑλλ. Βιβλιογραφίας θὰ μποροῦσε νὰ ἐλεγχθῆ σὲ δύο του σημεῖα: α) Τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ τῶν «Ὡρῶν» περνάει μὲ τὴν ἀγγλική του γραφὴ (Thompson, σωστότερα θὰ ἦταν Thomson) καὶ ὄχι μὲ τὸν ἐξελληνισμένο τύπο (Τομσόνης), τοῦ ὁποίου κάνει χρήση ὁ Πετρίδης στὴν Εἰσαγωγή. Ἂς σημειωθῆ ὅτι στοὺς τίτλους τῶν ἄλλων μεταφράσεών του, τὰ ξενόγλωσσα ὀνόματα ἀναγράφονται παντοῦ ἐξελληνισμένα, πβ. Ε. Β. ἀριθ. 982, 1600, 2325, 4542, 4801 β) Τὶς λογοτεχνικές του μεταφράσεις ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος ἢ τὶς ἐκδίδει ἀνώνυμα ἢ ὁ ἴδιος δηλώνεται στὸν τίτλο μονάχα μὲ τὰ ἀρχικώνυμά του: Π. Π., ποτὲ ὅμως μὲ ὁλόκληρο τὸ ὄνομά του.

3. Ἡ σωστὴ λοιπὸν περιγραφὴ θὰ ἦταν: *Εἰδοποίησις* [ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς, σ. 6:] *ˏαωιζ΄. Φευρουαρίου κε΄ Κερκύρᾳ. Π. Πετρίδης.* 8ον, σ. 22+2 λ., ἄνευ ἐξωφύλλου. Ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος τοῦ φυλλαδίου τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πετρίδης ὅταν στὴν Εἰσαγωγὴ (σ. 6) ἀνακοινώνη πὼς διεξοδικώτερη ἀνάλυση γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ποίηση ἐπιφυλάσσεται νὰ κάνη στὴν

ἐσύζευξε τὰ δύο φυλλάδια ἔτσι ποὺ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς βιβλιογράφους, φαίνεται πὼς εἶχε λόγους νὰ συσχετίσῃ καὶ τὴν Πρόταση μὲ τὸν Πλάτωνα Πετρίδη.

Δὲν πρόκειται καὶ ἐδῶ γιὰ πρωτότυπο ἔργο. «Ἡ Ὁμιλία αὕτη, ἥτις συνετέθη εἰς τὸ Ἀγγλικόν, ἐμεταφράσθη καὶ εἰς τὸ Ἰταλικόν, καὶ ἡ μετάφρασίς της ἐτυπώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ξεχωριστά». Εἶναι δήλωση ποὺ ὑποσημειώνεται στὴν πρώτη σελίδα τοῦ φυλλαδίου. Ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο δὲν φωτίζεται ἡ ταυτότητα τοῦ συντάκτη τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου οὔτε τοῦ ἕλληνα μεταφραστῆ. Τὸ μοναδικὸ στοιχεῖο ποὺ διαθέτουμε ἀφορᾶ στὴν ἐθνικότητα τοῦ πρώτου: τὴν πρόταση «διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος» ὑποβάλλει στοὺς νέους ἑπτανησιῶτες «ἕνα ὑποκείμενον τῆς Ἀγγλίας»[1]. Ἑπομένως ὁ Π. Χιώτης—στὸν ὁποῖο ὡστόσο χρωστᾶμε προσεκτικὰ συλλεγμένες πληροφορίες γιὰ τὴν Πρόταση[2]—καὶ ἀργότερα ὁ Σπ. Θεοτόκης, μοιάζει νὰ ἐβιάσθηκαν ὅταν τὴν προσέγραφαν, ἐντελῶς ἄλλωστε αὐθαίρετα, στὸν πρόεδρο τῆς Ἰονίου Γερουσίας βαρῶνο Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη. Ἐπειδὴ ἡ Πρόταση συνοδεύεται μὲ ἀθλοθεσία, ὁ Χιώτης τὸν βαπτίζει «ἀθλοθέτη» της, δὲν πρέπει ὅμως νὰ τὸν διεχώριζε ἀπὸ τὸν συντάκτη της, ἀφοῦ στὴν περίπτωση αὐτὴ οἱ δυὸ ἰδιότητες συμπίπτουν· τὸ φυλλάδιο ἐκφράζει τὶς γλωσσικὲς ἀντιλήψεις ἑνὸς ἄγγλου οὐμανιστῆ, ποὺ θέλοντας νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἑπτανησίων γι' αὐτές, ἐχρησιμοποίησε ἕνα δελεαστικὸ ὅσο καὶ κοινὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μέσο: τὸ ἀθλοθέτημα. Ὁ Σπ. Θεοτόκης πάλι, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν Χιώτη, μ' ὅλο ποὺ ὁ πατέρας του, ὁ Μάρκος Θεοτόκης, μνημονεύοντας ἐνωρίτερα ἀκόμη τὴν Πρόταση, ὄχι μόνο ἐπρόσεξε τὴν προέλευσή της, ἀλλὰ καὶ προβαίνει σὲ εὔστοχες παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ τὴν χρονολόγησή της[3]. Ὁπωσδήποτε, ἡ θέση του στὸ ζήτημα τῆς πατρότητας τοῦ φυλλαδίου, μοῦ ἔγινε γνωστὴ ἀπὸ μιὰ σημείωσή του. Γραμμένη στὸ ἐξώφυλλο τοῦ ἀντιτύπου του—αὐτοῦ ποὺ περιέγραψε ὁ Μοσχονᾶς—εἶναι πολὺ σαφής: «Ε. Θεοτόκη Ἑλλ. Γλῶσσα 1816»[4].

Τὸν σωστὸ δρόμο ἀκολούθησε ἐδῶ ἕνας παλαιὸς βιβλιόφιλος: ὁ

ἔκδοση ὁλόκληρου τοῦ ἔργου τοῦ J. Thomson καὶ ὄχι «εἰς τὴν ἁπλὴν Εἰδοποίησιν».

1. *Πρότασις*, σ. 6.

2. *Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου*, τ. Τ', Ζάκυνθος 1887, σ. 240-243. Πβ. καὶ σ. 441.

3. *Ἐπικρίσεις ἐπὶ περιόδων τινῶν τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου «Νομίσματα καὶ μετάλλια τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας»*, Κέρκυρα 1885, σ. 86.

4. Βλ. εἰκ. 1. Πρόκειται γιὰ ὁδηγία πρὸς τὸν χρυσοτύπη, ὁ ὁποῖος πράγματι συμμορφώθηκε σ' αὐτήν. Ὅσο

Ἰωάννης Γεννάδιος. Ἀναδημοσιεύοντας τὴν Πρόταση ἀπὸ δικό του ἀντίτυπο στὴν «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης (1907)[1]—εἶναι ἀλήθεια, περισσότερο μὲ διάθεση μαχητῆ ἐξαφορμῆς τοῦ γλωσσικοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὲς περιέργειες γιὰ τὸ ἴδιο τὸ φυλλάδιο[2]—ὑπεστήριξε ὅτι ὁ συντάκτης του δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Φρειδερίκο Guilford. Τὴν ἄποψή του ἐβάσισε οὐσιαστικὰ σ' ἕνα μοναδικὸ στοιχεῖο, ὄχι ὅμως τόσο ἰσχυρὸ ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ ἀπρόσβλητη· γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη δεχόμασταν ὅτι τὰ σχόλια γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο καὶ τὸν μεταφραστή του, ποὺ σώζονται στὸ ἀντίτυπο τοῦ Γενναδίου, εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν βεβαίωση τοῦ ἕλληνα λογίου, ἰδιόγραφα τοῦ Guilford, τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν, πιστεύω, ἀρκετὸ προκειμένου νὰ θεωρήσουμε τὸν τελευταῖο συντάκτη τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου[3]. Παρακάτω ἐπανέρχομαι στὰ σχόλια ἐκεῖνα, ποὺ ὡστόσο μᾶλλον περιπλέκουν παρὰ ἁπλουστεύουν τὰ προβλήματα, ὅσα γεννάει πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις ἡ Πρόταση.

γιὰ τὴν σύνδεση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἐμμ. Θεοτόκη μὲ τὴν Πρόταση, δὲν πρέπει νὰ ξενιζόμαστε. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθοῦμε πώς ὁ Θεοτόκης ἦταν ἱδρυτὴς καὶ ἐμψυχωτὴς τῆς Ἑταιρίας (1816) ποὺ ἐκαλλιεργοῦσε τὴν κίνηση γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ Ἑπτάνησα καὶ πὼς τὴν ἐποχὴ αὐτή, ἀλλὰ καὶ προγενέστερα, στὴν περίοδο τῶν αὐτοκρατορικῶν γάλλων, ὑπῆρξε ἐμπνευστὴς σειρᾶς ἀνάλογων ἀθλοθετημάτων.

1. Ἀριθ. 1702 (2678), 14/27 Ἰουλίου 1907, σ. 2-4. Ὁ τίτλος: *Τί πρὸ μιᾶς σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος συνεβούλευε περὶ γλώσσης λόγιος καὶ γνήσιος φιλέλλην.*

2. Μερικὲς ἀπὸ τὶς βιβλιογραφικὲς πληροφορίες τοῦ Γενναδίου δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ἔτσι α) στὴν ἀναγραφὴ τοῦ τίτλου ἔχει παρεισφρύσει ἕνα λάθος: *διὰ νὰ ἐπανορθώσωσι* (σ. 2) ἀντὶ *διὰ νὰ ἀνορθώσωσι.* β) Ἐνῶ γνωρίζει τὴν ἀναδημοσίευση τῆς Προτάσεως στὸν Λόγιο Ἑρμῆ (βλ. καὶ σ. 211, σημ. 2), ἀντίθετα θεωρεῖ ὅτι «τοῦ φυλλαδίου τούτου οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ὁ Σάθας, οὐδὲ ὁ Βρετὸς» (σ. 2). Καὶ γιὰ μὲν τὸν τελευταῖο τὰ πράγματα εἶναι γνωστά· ἀλλὰ καὶ ὁ Σάθας στὸ *Παράρτημα* τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, Ἀθ. 1870, σ. 295, μνημονεύει, ἂν ὄχι τὸ φυλλάδιο, πάντως τὸ ἀθλοθέτημα παραθέτοντας μάλιστα καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βραβευμένο τότε δοκίμιο τοῦ Ἀνδρέα Θεοτόκη (βλ. σ. 205, σημ. 3 καὶ σ. 211, σημ. 4), τὸ ὁποῖο ὅμως χρονολογεῖ λανθασμένα (1811), ὅπως κιόλας ἔχει παρατηρήσει ὁ Μ. Θεοτόκης, *Ἐπικρίσεις*, ἔ ἀ., σ. 152, σημ. Β'.

3. Τὴν ἐποχὴ ἐξάλλου αὐτὴν ὁ Guilford δὲν βρίσκεται στὰ Ἑπτάνησα. Φθάνει στὴν Κέρκυρα τὸν Φεβρουάριο 1820, βλ. Λ. Βροκίνη, *Γεωργίου Προσαλένδου ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας βάπτισιν τοῦ ἄγγλου φιλέλληνος κόμητος Γυίλφορδ*, Κέρκυρα 1879, σ. 45, σημ. Τὰ σχόλια ἔχουν γραφῆ στὴν Ζάκυνθο—ὑποθέτω σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς περιοδεῖες τοῦ Guilford στὰ νησιὰ μετὰ τὰ 1820—ὅπου ὁ ἄγγλος φιλέλληνας θὰ βρῆκε τὸ φυλλάδιο καὶ θὰ πληροφορήθηκε γι' αὐτό. Ἀντιπαραβολὴ τῆς γρα-

Τὸ θέμα πάντως ξεκαθαρίζεται ὁριστικὰ καὶ μάλιστα χάρις σὲ ἐπίσημη μαρτυρία τῆς ἐποχῆς. Τὴν ὀφείλουμε στὸν ἄνθρωπο, τὸν ὁποῖο οἱ μεταγενέστεροι συσχέτισαν στενὰ μὲ τὴν Πρόταση, δηλαδὴ στὸν βαρῶνο Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη. Δημοσιεύοντας στὴν «Ἐφημερίδα τῶν Ἑνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰωνικῶν Νήσων» τοῦ 1818[1] μιὰν ἔκθεση, ποὺ ὁ ἴδιος τὴν ὀνομάζει *Ἱστορία τοῦ 1817μου ἔτους τῆς νήσου τῶν Κορφῶν*, ἀρκετὰ εὔγλωττη στὶς εἰδήσεις της γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Κέρκυρας τὴν ἐποχὴ αὐτή, παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα σχετικὰ μὲ τὴν κίνηση ποὺ ἐσημειώθηκε γύρω ἀπὸ τὰ γράμματα μέσα στὰ 1817 : «(. . .) Φ ι λ ο λ ο γ ί α. Ἀρχίζουσι νὰ σπουδάζουν τώρα τὴν Ἀγγλικὴν Γλῶσσαν ὑπὸ τὸν Διδάσκαλον Κοῦλσον. Ἡ Ἑλληνικὴ[2] ἀναλαμβάνει ὑπόληψιν : Βραβεῖα τινὰ τὰ ὁποῖα ἐφιλοδώρησεν ὁ Αἰδέσιμος Γεώργιος Οὔϊνεκ, ὁ πρῶτος Ἱερεὺς τῶν εἰς τὰς Ἐπαρχίας ταύτας Στρατευμάτων τῆς A. M. πρὸς 3 Νέους, οἵτινες εὐδοκίμησαν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην, παρώτρυναν ἅμιλλαν εὐγενῆ, ἡ ὁποία βοηθουμένη ἀπὸ καλοὺς Νόμους, θέλει γένῃ εὔφορος ρίζα αἰσίων ἐπακολουθιῶν».[3]

Ἡ ἀφήγηση τοῦ Θεοτόκη μᾶς πηγαίνει στὸ ἱστορικὸ καὶ τὴν τύχη τοῦ ἀθλοθετήματος. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀθλοθέτη ἀξίζει νὰ ἐπισύρῃ ἰδιαίτερα τὸ ἐνδιαφέρον μας. Στρατιωτικὸς ἱερέας ποὺ συνόδευσε τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα στὰ Ἰόνια νησιά, ὁ George Winnock, ὅπως τουλάχιστο μαρτυροῦν οἱ εἰδήσεις ὅσες μπόρεσα νὰ συγκεντρώσω γι' αὐτόν[4], ἦταν ἄνθρωπος μὲ παιδεία καὶ δράση ἐκτεινόμενη ἀκόμη καὶ σὲ τομεῖς ξένους πρὸς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα. Ἔτσι στὰ 1817 ὁρίζεται κριτὴς ἑνὸς

φῆς τῶν σχολίων μὲ τὴν γραφὴ κειμένων τοῦ Guilford τῶν ἐτῶν 1823-1824, ἐπιβεβαίωσε (μὲ κάποια πάντως ἐρωτηματικὰ) τὴν ταύτιση τοῦ Γεννάδιου. Γιὰ τὸ πῶς ἐξάλλου θὰ ἔγινε ἡ Πρόταση κτῆμα τοῦ Γ. Γεννάδιου, βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ Ἰω. Γεννάδιου, *Frederick North earl Guilford* [Ἐκ τῆς *Ἱστορίας τῶν μεταγενεστέρων Ἀθηνῶν, Βιογραφικὰ Δοκίμια*], Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ἑλληνισμό», Ἀθ. 1931, σ. 34.

1. Ἀριθ. 3, 2/14 Φεβρουαρίου 1818, σ. 4. Πβ. Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, ἀριθ. 11, 14/2 Μαρτίου 1818, σ. 4. (Στὸ ἑξῆς καὶ γιὰ τὴν ἑλληνόφωνη ἔκδοση χρησιμοποιῶ στὸ κείμενο τὸν τίτλο Gazzetta, ἀντιδιαστέλλοντάς την ἀπὸ τὴν ἰταλόφωνη στὶς σημειώσεις).

2. Δηλ. ἡ ἀρχαία ἑλληνική.

3. Ὁ Θεοτόκης ὑπογράφει τὴν ἔκθεση μὲ τὸ ἀρχικὸ Θ. καὶ Τ. ἀντιστοίχως, δὲν ὑπάρχει ὅμως καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γι' αὐτόν. Τὴν ἀθλοθεσία τοῦ Winnock ξέρει καὶ ὁ Σπ. Δε-Βιάζης. Βιογραφώντας τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη, ἀναφέρει ὅτι ὁ βαρῶνος βραβεύθηκε στὰ 1817 ἀπὸ τὴν «ἐπιτροπὴν Winnock», δὲν σημειώνει ὅμως τὴν πηγὴ τῆς πληροφορίας του. Βλ. Σπ. Δε-Βιάζη, *Ἀησμονηθεῖσα προσωπικότης*, π. «Εἰκονογραφημένη», 7 (1910), ἀρ. 75, σ. 40. Πβ. σ. 204, σημ. 2.

4. Δὲν βιογραφεῖται πάντως στὸ

ἀθλοθετήματος τοῦ Ἐμμ. Θεοτόκη γιὰ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα[1]. Στὰ 1819 τὸν βρίσκουμε γραμματέα τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας ποὺ συστήθηκε στὴν Κέρκυρα μὲ σκοπὸ νὰ διαδώση στὰ Ἑπτάνησα τὴν νεοελληνικὴ μετάφραση τῆς Γραφῆς[2]· μεταφράζει ἀργότερα καὶ ἐκδίδει στὰ ἀγγλικὰ τὴν νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ J. David (1825)[3]· μετέχει στὴν Ἐπιτροπὴ ποὺ μὲ πρόεδρο τὸν N. Βάμβα συσταίνει καὶ ἐποπτεύει τὰ σχολεῖα θηλέων στὰ νησιὰ (1830)[4]· ὀργανώνει καὶ πάντως διευθύνει τὴν βιβλιοθήκη τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς[5]· ξεναγεῖ τοὺς ἱεραποστόλους ποὺ ἐπισκέπτονται τὰ Ἑπτάνησα[6]· σχετίζεται μὲ τοὺς Ἕλληνες λογίους καὶ τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία[7]. Πεθαίνει στὰ τέλη τοῦ 1832. Μιὰ ἀνέκδοτη μαρτυρία, προερχόμενη ἀπὸ τὸν Γεώργιο Τυπάλδο-Ἰακωβάτο—δὲν μπόρεσα δυστυχῶς νὰ τὴν διασταυρώσω ἀπὸ ἀλλοῦ—θέλει τὸν Winnock αὐτόχειρα[8].

Τὴν Πρόταση ἀθλοθέτησε ὁ ἄγγλος κληρικὸς λίγο μετὰ τὴν ἐγκα-

Dictionnary of National Biography. Τὴν ἐπιμελήτρια τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης δίδα Εὐρ. Δημητρακοπούλου εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ θερμὰ γιὰ τὶς σχετικὲς μὲ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Winnock ὑποδείξεις της.

1. Ἐφημερὶς Ἰωνική, ἀριθ. 106, 23 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 6.

2. Σπ. Δε-Βιάζης, *Ἡ ἐν Ἑπτανήσῳ Βιβλικὴ Ἑταιρεία*, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κων/πόλεως, 12.1.1885, σ. 179.

3. Ἡ μετάφραση αὐτὴ ἔγινε πρόσφατα γνωστὴ ἀπὸ τὶς *Προσθῆκες* στὴν E. B. 1800-1863 τῶν Εὐρ. Layton-Ζένιου, π. «Ὁ Ἐρανιστὴς» 3 (1965), σ. 113, ἀριθ. Α243 καὶ Ἐμμ. Μοσχονᾶ, ἔ. ἄ., σ. 203, ἀρ. Α329 καὶ σ. 204, ἀρ. Α330.

4. Σπ. Ι. Ἀσδραχάς, *Ἀνδρέας Κάλβος*, π. «Ὁ Ἐρανιστὴς» 2 (1964), σ. 116, σημ. 1.

5. Βλ. τὸ φυλλάδιο *Catalogue of books in the Corfu Garrison Library established in Messina 1810*... Κέρκυρα, 1829, σσ. 3, 40, 42. Γύρω στὰ 1830 ἡ βιβλιοθήκη περιελάμβανε 3 χιλιάδες τόμους, βλ. Rufus Anderson, *Observations upon the Peloponnesus and Greek Islands made in 1829*, Βοστώνη 1830, σ. 170, σημ. D.

6 R. Anderson, ἔ. ἀ., σ. 170 καὶ S. S. Wilson, *A Narrative of the Greek Mission; or Sixteen years in Malta and Greece*... Λονδῖνο 1839, σ. 503.

7. S. S. Wilson, ἔ. ἀ., σ. 503.

8. Ἡ εἴδηση τοῦ θανάτου του δὲν ἐδημοσιεύθηκε, ὅσο ξέρω, πουθενά, πρᾶγμα ποὺ ἐνισχύει τὴν ἐκδοχὴ τοῦ Γ. Τυπάλδου. Ὡστόσο στοὺς ἀριθ. 107 (31.12.1832), 108 (7.1.1833) καὶ 109 (14.1.1833) τῆς Gazzetta δημοσιεύεται μιὰ στερεότυπη εἰδοποίηση πρὸς ὅσους εἶχαν δανείσει ἢ χρεωστοῦσαν χρήματα στὸν «ἀποθανόντα Αἰδεσιμότατον Γεώργιον Οὐΐνωκ» νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸν ἐπίτροπο τῆς διαθήκης του ὡς τὶς 9 Φεβρουαρίου 1833. Ἡ εἴδηση ἐξάλλου γιὰ τὴν αὐτοχειρία τοῦ W. περιέχεται στὴν *Ἱστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας* τοῦ Γ. Τυπάλδου, τὴν ὁποία ἑτοιμάζει νὰ ἐκδόση ἀπὸ καιρὸ ὁ συνάδελφος κ. Σπ. Ἀσδραχάς. Τὸν εὐχα-

τάστασή του στὴν Κέρκυρα (1816). Θρεμμένος μὲ τὰ ἀνθρωπιστικὰ γράμματα σὲ μιὰ χώρα ὅπου, καθὼς ὁ ἴδιος βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐξάρῃ, «ἑκατοσταὶ ἀνθρώπων καὶ ὁποιουδήποτε πνεύματος καὶ κάθε χρόνον σπουδάζουσι τοὺς Κλασσικοὺς Συγγραφεῖς...»[1] καὶ ὅπου «χιλιάδες προσέτι λαμβάνουσι τήν ἡδονὴν νὰ ἐνασχολοῦνται εἰς αὐτούς, ὅταν εὐκαιρῶσι»[2], γίνεται ἐδῶ κήρυκας ἐπιστροφῆς στοὺς ἀρχαίους καὶ τὴν γλώσσα τους: «Ὁ ὁρίζων τῆς Ἑλλάδος ἀρχίζει κατὰ τὸ παρὸν νὰ λαπρύνεται πάλιν, καὶ ὁ καλὸς οἰωνὸς τοῦ Ἔθνους νὰ περιἵπταται ἤδη τριγύρω εἰς τὴν παλαιὰν καὶ προσφιλῆ κατοικίαν του, ζητῶν ἀξίαν φωνὴν νὰ τοῦ πολλαπλασιάσῃ τοὺς ἐπαίνους του. Ἀλλὰ ποία ἄλλη φωνὴ εἶναι ἀξιωτέρα νὰ τὸ κατορθώσῃ ἀπὸ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος;...»[3]. Τὰ κηρύγματα αὐτά, γνώριμα ἤδη στὸν ἑλληνικὸ πνευματικὸ χῶρο ἀπὸ λογίους ποὺ τὰ ἐκπροσωποῦσαν μὲ πάθος ἀλλὰ καὶ μὲ συνέπεια (Δούκας, Κομμητᾶς), διατυπώνονται στὸ κείμενο τοῦ Winnock μὲ τὴν ἴδια σχεδὸν ἐπιχειρηματολογία. Ἡ θεολογικὴ προέλευση τοῦ συντάκτη ἢ τουλάχιστο ἡ οἰκείωσή του μὲ ὁρισμένους θεολογικοὺς προβληματισμοὺς τοῦ καιροῦ του, εἶναι ἐπίσης αἰσθητή: «Οἱ πρόγονοί σας—σημειώνει—ἔγιναν οἱ πλέον ἔμπειροι ὁδηγοί μας εἰς τὰς ὡραιοτάτας διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, Κατοικίας τῆς Μυθολογίας. Οἱ ἀπόγονοί σας ἠμποροῦν ἴσως νὰ γένωσιν οἱ πλέον ἐπιδέξιοι ὁδηγοί μας καὶ εἰς τὰς Κατοικίας τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας, αἵτινες εἶναι πολλὰ περισσότερον ἀξιόλογοι»[4]. Ἀποδοκιμάζει ὅμως τὴν μετάφραση τῶν Γραφῶν «ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια κινδυνεύει ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ ἐννοηθῇ καθὼς πρέπει ἀπὸ ἕνα πεπαιδευμένον Ἕλληνα, παρὰ ἀπ' ἐκεῖνον ὅστις εὑρίσκεται περιωρισμένος εἰς μίαν μετάφρασιν...»[5]

Τὴν θεωρητικὴ ἀνάπτυξη τῶν γλωσσικῶν ἰδεῶν του ὁ ἄγγλος πρωθιερέας τὴν ἐπισφραγίζει μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ, ποὺ ἔδωσε τὸ ὄνομά του σ' ὁλόκληρο τὸ φυλλάδιο: τὴν Πρόταση[6]. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους της τὰ τρία ἀθλοθετημένα ἀπὸ τὸν Winnock βραβεῖα (χρυσᾶ καὶ

ριστῶ θερμὰ γιὰ τὴν παραχώρηση τῆς ἄδειας νὰ δημοσιεύσω ἐδῶ τὸ σχετικὸ παράθεμα: «Ἔφορο δὲ τῶν Λυκείων καὶ τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν, ἤγουν στὴν ἀνατροφὴ τῶν νέων ἐβάλαν ἕνα Μισιονάριο Λάουνδς, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κηρύττουνε τάχατες τὸ εὐαγγέλιο, κ' ἔπειτα μὲ τὸ μηδὲ μηδὲ σκοτώνουνται σὰν τὸν Αἰδεσιμώτατο Οὐίννοκ ποὺ ἐκρεμάσθηκε, καὶ σὰν τὸν Αἰδεσιμώτατο Δίξων, ποὺ ἐσκοτώθηκε μὲ τὴν μπιστόλα ἢ μὲ τὴ μποτίλια» (σ. χφ. [131], ΚΝΕ Κεφαλληνία 1962, F. 13).

1. *Πρότασις*, σ. 5.
2. Ἔ. ἀ., σ. 5.
3. Ἔ. ἀ., σ. 2.
4. Ἔ. ἀ., σ. 4.
5. Ἔ. ἀ., σ. 4.
6. Ἔ. ἀ., σ. 7-10.

ἀργυρᾶ μετάλλια)[1] οἱ νέοι τῆς Ἑπτανήσου ἐκαλοῦνταν νὰ τὰ διεκδικήσουν στὶς 12 Αὐγούστου 1817, προσκομίζοντας ὡς τότε στὰ κατὰ τόπους δημόσια σχολεῖα ἕνα ἀρχαϊκὰ γραμμένο γύμνασμα ἐπάνω σὲ θέμα ποὺ ὅριζε ἡ προκήρυξη καὶ μετέχοντας σὲ γραπτὴ δοκιμασία ποὺ θὰ εἶχε σκοπὸ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὶς ἱκανότητές τους. Στὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ συνοψίζονται τὰ γλωσσικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀθλοθέτη καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν, νομίζω, ἄσκοπο νὰ παρατεθῇ ἐδῶ: «Ὅτι πρέπει ὁ καθεὶς νὰ διατηρῇ μὲ τὴν συχνὴν καὶ ἐπιμελῆ χρῆσιν τὸ ὄφελος τὸ προερχόμενον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τὴν εὐγενεστάτην γλῶσσαν (...) καὶ ὄχι νὰ ζητῇ νὰ συσταίνῃ καὶ νὰ ἐπικυρώνῃ μίαν γλῶσσαν ἕως τοῦ νῦν ἁπλῶς προφορικὴν καὶ πλήρη προφανεστάτων σολοικισμῶν γραμματικῶν καὶ ἀσχήμων βαρβαρισμῶν, ἐρανεισθέντων ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανούς, ἀπὸ τοὺς Ἄραβας, καὶ ἀπὸ τοὺς Βενετούς, μίαν γλῶσσαν, τέλος πάντων, ἥτις δὲν ἔχει Συγγραφεῖς, δὲν ἔχει Κανόνας, μήτε δίκαιον εἶναι νὰ τὴν ἐπιμελεῖται ἕνας ἀληθινὸς Γραικός...»[2]

Πρὶν κυκλοφορήσῃ ἡ Πρόταση ὡς φυλλάδιο, ἐφρόντισαν νὰ δώσουν στὸ ἀθλοθέτημα ἐπίσημο χαρακτῆρα: ἐδημοσιεύθηκε στὴν «Ἐφημερίδα Ἰωνικὴ» τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1816[3]. Δύο ἡμέρες ἀργότερα καταχωριζόταν ἰταλικὰ στὴν Gazzetta Jonia[4]. Ὑποθέτω πὼς τὴν τελευταία αὐτὴ δημοσίευση ὑπαινίσσεται ἡ ὑποσημείωση τῆς σ. 1 τοῦ φυλλαδίου, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὴν ἀρχὴ καὶ ἡ ὁποία, ἂς σημειωθῇ, ἀποτελεῖ—κοντὰ σὲ κάποια δευτερεύοντα τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα—τὴν κύρια διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ κείμενο τῆς ἐφημερίδας καὶ τοῦ φυλλαδίου[5]. Σύμφωνα ἐξάλλου μὲ τὴν ἴδια αὐτὴ σημείωση, ἡ Πρόταση δὲν φαίνεται νὰ ἐτυπώθηκε ἀγγλικά. Ὁ Μιχ. Σ. Ἰδρωμένος ἔχει βέβαια διασώσει τὸν ἀγγλικό της τίτλο *(: Proposal to the Jonian Youth)* καὶ ἕνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, δὲν διευκρινίζει ὅμως ἂν ἀναφέρεται σὲ ἔντυπη

1. Σημειώνω ἐδῶ τὴν ἀξιοπρόσεκτη παρατήρηση τοῦ Ἰω. Γεννάδιου σχετικὰ μὲ τὴν παράσταση τοῦ ἀναγεννώμενου φοίνικα ποὺ εἰκονιζόταν στὰ μετάλλια αὐτά: «Πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ὁ ὡς ἀνωτέρω εἰκονιζόμενος ἐπὶ τοῦ μεταλλίου («νομίσματος») φοῖνιξ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῶν μετὰ δεκαοκτὼ ἔτη κοπέντων «Φοινίκων» τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις, καθὰ Κερκυραῖος, διετέλει βεβαίως ἐν γνώσει τοῦ διαγωνίσματος τοῦ Γυΐλφορδ». Ν. Ἡμέρα Τεργέστης, ἔ. ἀ., σ. 3. Βλ. καὶ εἰκ. 4.

2. *Πρότασις*, σ. 8-9.

3. Ἀριθ. 84, σ. 5-6,

4. Ἀριθ. 117, 21.9.1816, σ. 5-6: *Proposizione alla Gioventu' Jonia onde richiamare in vita la lingua dell' Antica Grecia.*

5. Βλ. σ. 203 καὶ εἰκ. 2. Πάντως τὸ φυλλάδιο δὲν εἶναι ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα. Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῶν δύο κειμένων εἶναι διαφορετικά.

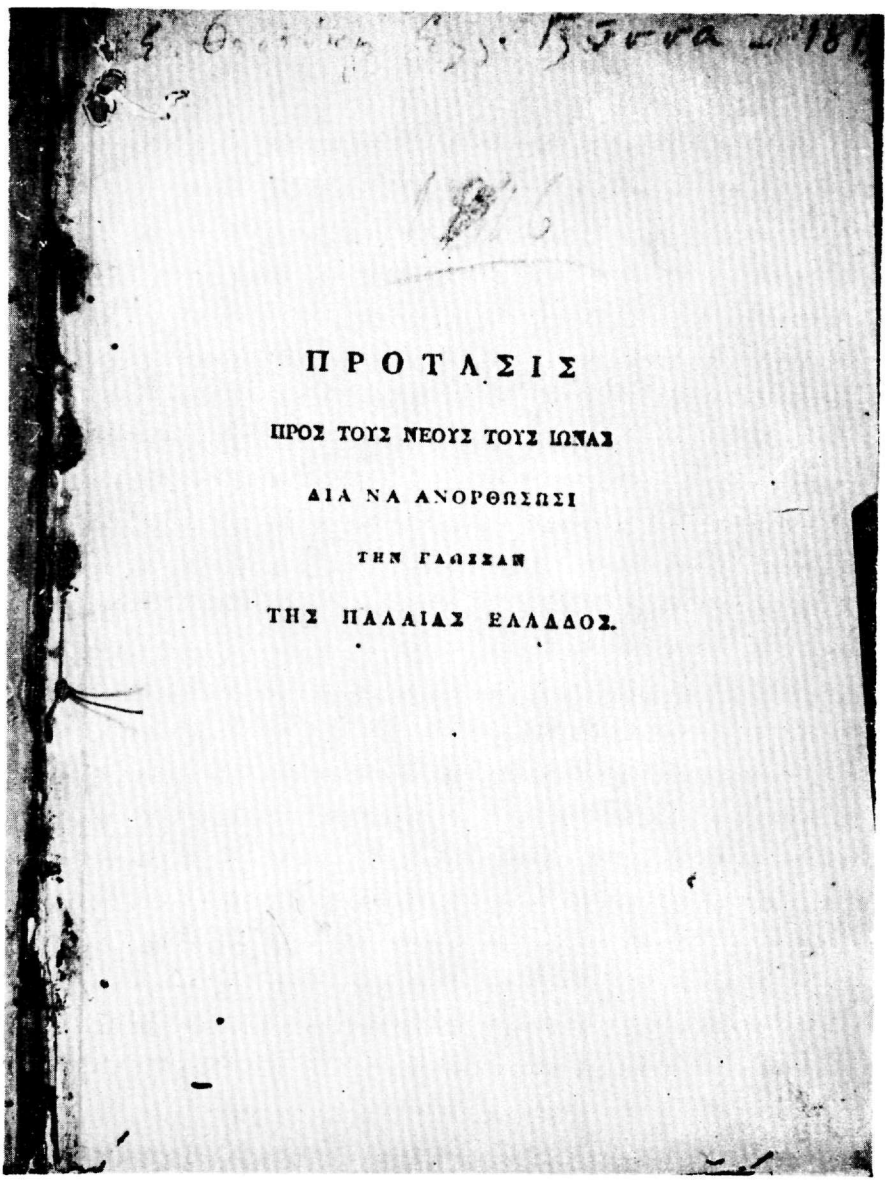

ΠΡΟΤΑΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΟΥΣ ΙΩΝΑΣ

ΔΙΑ ΝΑ ΑΝΟΡΘΩΣΩΣΙ

ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Εἰκ. 1. Πρότασις (ἀντίτυπο Σπ. Θεοτόκη, σήμερα Κ. Θ. Δημαρᾶ)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΤΩΝ ΙΩΝΙΚΩΝ ΝΗΣΩΝ. (*)

Η Γλῶσσα καὶ ἡ Παιδεία τῆς παλαιᾶς Ελλάδος ἦτον πάντοτε καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον τὸ θάμβος παντὸς πεπαιδευμένου Εθνους τῆς Εὐρώπης. Μ' ὅλον τοῦτο αὐτὴ ἡ ἰδία Ελλὰς εἶναι ὁ μόνος τόπος, ὅς τις φαίνεται ἀδιάφορος εἰς τὰ δίκαιά του. Οἱ Συγγραφεῖς τῆς παλαιᾶς Ελλάδος ἐγένοντο τὸ παράδειγμα τῶν Συγγραφέων τῆς παλαιᾶς Ρώμης. Οἱ Ελληνες οἱ φυγάδες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνεζώωσαν τὰς Επιστήμας εἰς τὴν νέαν Ιταλίαν. Ο Οράτιος θέλωντας νὰ διορίσῃ τινὰς Κανόνας τῆς Ποιητικῆς μεθόδου ἐστοχάσθη, ὅτι δὲν δύναται νὰ δείξῃ πρὸς τοὺς Συμπολίτας του καμένα ἄλλον δρόμον φέροντα πλέον κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἐντέλειαν, παρὰ τὸν ἀκόλουθον.

. . . . . Μεταχειρίζεσθε τὰ Ελληνικὰ
Συγγράμματα νύκτα καὶ ἡμέραν.

Περὶ Ποιητ:

Αλλὰ καὶ ὀλίγον κατωτέρω, εἰς ἕνα του πολλὰ θελκτικὸν Εγκώμιον, διότι πολλὰ δικαιολογημένον, φαίνεται ὁ αὐτὸς Ποιητὴς, ὅτι ἀποδίδει σαφέστερον καὶ τὸν λόγον τῆς τόσον ὠφελίμου του συμβουλῆς.

Προς τοὺς Ελληνας τὸ ἀγχίνουν, πρὸς τοὺς Ελληνας
το εὔχομεν ἡ Μοῦσα ἰχάρισιν. . . . . .

Αὐτόθι.

(*) Η Ομιλία αὕτη, ἥτις συνετέθη εἰς τὸ Αγγλικὸν, ἐμεταφράσθη καὶ εἰς τὸ Ιταλικὸν, καὶ ἡ μετάφρασίς της ἐτυπώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ξεχωριστά.

Εἰκ. 2. Πρότασις: ἡ πρώτη σελίδα

Ε Ι Δ Ο Π Ο Ι Η Σ Ι Σ.

Η τωρινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, ἀφ' οὗ ἀπὸ τὸ σκληρὸν χέρι τῆς Νεμέσεως ἀπεσπάσθη διὰ τόσους αἰῶνας ἀπὸ τὴν μητέρατης, καὶ κατέκειτο παρημελημένη ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν, ἡ καταφρονημένη ἀπὸ τὰς προλήψεις, ἔτρεχε τὸν τῆς διαφθορᾶς της δρόμον ἀναλόγως μὲ τὸν τῆς ἀθλιότητος τοῦ ἰδίου Ἔθνους. Εἰς ὅλην τὴν περίοδον αὐτὴν ἦτον φυσικὸν πολὺ νὰ ἀμορφωθῇ ἀπὸ τὰς περιστάσεις εἴτε φυσικὰς εἴτε ἠθικὰς, εἰς τὰς ὁποίας τὸ Ἔθνος κατὰ καιροὺς εὑρίσκετο. Ἡ εὐγένειά ὅμως τῆς γεννήσεώς της, ἡ μέθεξις τῆς μητρικῆς ἀπαραμίλλου ὡραιότητος, καὶ αἱ ἀρεταὶ τὰς ὁποίας ἐφύλαξε μὲ κληρονόμου δικαίωμα, τὴν ἔκαμαν ἱκανὴν νὰ φυλαχθῇ ἀδιάφθορος κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ νὰ μὴν ἀποκρύπτῃ τὸν λαμπρόντης χαρακτῆρα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ᾽μάτια ὁποῦ εἶχαν καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ τὴν γνωρίσουν ὑποκάτω τῶν ἐπεισόκτων ῥακίων, καὶ τῆς βιασμένης ἀμορφίας.

Οταν ἕν μέρος τῶν ἀληθῶς σπουδαίων τοῦ γένους ἀπέῤῥιψε τὴν ὑπόκρισιν τῆς Δοκησοφίας, ἡ ὁποία διὰ νὰ θαυμάζηται εὐκόλως ἀπὸ τὸν ὄχλον θέλει πάντοτε νὰ λαλῇ χωρὶς νὰ τὴν καταλαμβάνουν, καὶ ἀπεφάσισε ὄχι μόνον νὰ γένῃ καταληπτὸν διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διασώσῃ εἰς τὸ Ἔθνος τὴν καθ' αὐτόπου γλῶσσαν μὲ τὴν ὁποίαν μόνην ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται: ὅταν ἡ χίμαιρα τοῦ νὰ κατασταθῇ καὶ πάλιν κοινὴ εἰς τὰ στόματα τοῦ πλήθους ἡ γλῶσσα ἐκείνων, ὁποῦ ἕνα καιρὸν ἀκούοντες καταλάμβαναν τὸν Δημοσθένην καὶ Εὐριπίδην ἐδείχθη ὄχι μόνον ἄπρακτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὰ ἐμπόδια ὁποῦ παρέμβαζεν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἔθνους, τότε καὶ μόνον τότε ἡ τωρινὴ γλῶσσα ἠμπόρεσε νὰ ξεδιπλώσῃ τὴν ἔμφυτόν της δύναμιν: ὅταν ἐξ ἀνάγκης κατήντησε νὰ γένῃ τὸ ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε τὸ Ἔθνος νὰ διδάσκηται τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλολογικὰς ἰδέας δὲν ἄργησε νὰ φανῇ ἀπὸ τοὺς μὲν διὰ τὸν ἄμβωνα καταπειστικωτάτη, ἀπὸ τοὺς δὲ εἰς τὰς ἠθικὰς διδασκαλίας κατανυκτικωτάτη: ἀπὸ ἄλλους διὰ τὴν ἰσχυ-

Εἰκ. 3. Εἰδοποίησις: ἡ πρώτη σελίδα (ἀντίτυπο Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης)

(10)

ΤΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

Απὸ τὸ ἕνα μέρος, θέλει περιέχει τὸν Απόλλονα, στεφανοῦντα τὸν Σεβάσμιον Ομηρον μὲ τὰς ἀκολούθους λέξεις. Ο ΤΩΝ ΕΜΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΗΡΩΙΚΩ ΑΣΜΑΤΙ ΠΕΡΙΦΑΝΕΣΤΕΡΟΣ: Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἕνα μικρὸν Φοίνικα, (Σύμβολον τῆς Ελληνικῆς Διαλέκτου) ἀνιστάμενον ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς, καὶ ἔχοντα περιγεγραμμένας τὰς ἀκολούθους λέξεις. ΘΑΝΑΤΟΝ ΟΥΚ ΟΙΔΑ, καὶ [redacted] εἰς τὸ κάτω μέρος τὸ ὄνομα τοῦ ἀριστεύσαντος μεθ' ἑνὸς ἀναλόγου Εγκωμίου. Εὰν ὅμως περισσεύσῃ τόπος, θέλει προσθέσωμεν ὑπὸ κάτω ἀπὸ τὸν Φοίνικα καὶ τὰ ἀκόλουθα. » Ανίσταμαι δυνάμει τῶν ἰδίων μου καὶ ἐμφύτων ἀρετῶν ἀπὸ τὰς ἰδίας μου στάκτας εἰς δόξαν νέαν καὶ αἰώνιον. »

Originally translated into Modern Greek by the Abbé Martelao with as much Purity as the main object of rendering it generally intelligible to the Persons addressed would allow, but miserably disfigured with solecisms by the impertinent Vanity of the director of the Press in Corfu & therefore a bad specimen of the state of the language in these Islands though still intimately connected with the ancient language —

Εδημοσιεύθη μὲ ἀδειαν διὰ τῆς Τυπογραφίας τῆς Διοικήσεως.

Zante

Εἰκ. 4. Πρότασις: ἡ τελευταία σελίδα μὲ τὰ ἰδιόγραφα σχόλια τοῦ Guilford (ἀντίτυπο Γενναδείου Βιβλιοθήκης)

ἔκδοση ἢ χειρόγραφο κείμενο[1]. Ὅσο γιὰ τὸν ἕλληνα μεταφραστή, τὰ δεδομένα δὲν εἶναι περισσότερο ξεκάθαρα. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔχουν τὴν θέση τους τὰ σχόλια τοῦ Guilford, ποὺ σώζονται στὸ ἀντίτυπο τῆς Γενναδείου. Τὰ ξαναδημοσιεύω ὅπως τὰ ἐξελλήνισε ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος: «Μετεφράσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Μαρτελάου εἰς ὅσον καθαρεῦον ὕφος ἐπέτρεπεν ὁ κύριος σκοπός, τοῦ καταστῆσαι αὐτὸ καταληπτὸν εἰς τοὺς πρὸς οὓς ἀπευθύνεται· ἀλλὰ παρεμορφώθη ἐλεεινῶς μὲ σολοικισμοὺς ἕνεκα τῆς αὐθάδους ματαιοφροσύνης τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου Κερκύρας. Ὥστε εἶναι κακὸν δεῖγμα τῆς καταστάσεως τῆς ἐν ταῖς Νήσοις γλώσσης, εἰ καὶ στενῶς συνδεδεμένης (ταύτης οὔσης) μὲ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. [Ζάκυνθος]»[2].

Ὅ,τι περισσότερο μᾶς ἐνδιαφέρει ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς εἶναι ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀντώνιου Μαρτελάου καὶ ἡ ἀναφορὰ στὸν διευθυντὴ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κέρκυρας. Ἡ πρώτη ξενίζει, ὄχι γιατὶ ἀποκλείεται νὰ συνδεόταν ὁ Μαρτελάος μὲ ὑπόθεση, ἡ ὁποία στὸ τέλος-τέλος ἐνσάρκωνε καὶ τὰ προσωπικά του γλωσσικὰ ἰδανικά[3], ἀλλὰ γιατὶ δὲν φαίνεται λογικὸ νὰ χρησιμοποιήθηκε ὡς μεταφραστὴς τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐγνώριζε ἀγγλικά, ποὺ κατοικοῦσε μακρυὰ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ ποὺ θὰ ἦταν παράδοξο νὰ εἶχε ἐμπνεύσει ἐμπιστοσύνη στοὺς Ἄγγλους μὲ τὶς συνεχεῖς ἐξάρσεις τοῦ πατριωτισμοῦ του. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ δικαιώνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Βρετοῦ νὰ προσγράψῃ τὴν Πρόταση—τώρα μποροῦμε νὰ λέμε τὴν μετάφρασή της—στὸν Πλάτωνα Πετρίδη[4], λόγιο ἀγγλομαθῆ καὶ ἔμπιστο τῶν κυριάρχων τῆς Ἑπτανήσου, στοὺς ὁποίους ἄλλωστε χρεωστοῦσε καὶ τὴν θέση τοῦ διευθυντῆ τοῦ κυβερνητικοῦ τυπογραφείου[5]. Μνημονεύοντας τὴν τελευταία αὐτὴν ἰδιότητα τοῦ Πετρίδη ὁ Guilford προσθέτει καὶ τὴν δική

1. *Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἑπτάνησον*, Κέρκυρα 1849, σ. 8. Ὁ Ἱδρωμένος δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζη τὴν ὕπαρξη τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ἐφόσον δὲν κάνει λόγο γι' αὐτὸ καὶ ἐφόσον ἡ μετάφραση τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποσπάσματος, τὴν ὁποία παραθέτει, εἶναι δική του.

2. Ν. Ἡμέρα, ἔ. ἀ., σ. 2. Βλ. καὶ εἰκ. 4. Ὁ Γεννάδιος παρέλειψε στὸ τέλος τὸ: Zante.

3. Γιὰ τὸν ἐπαναστάτη ἀρχαϊστὴ Μαρτελάο βλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Οἱ πηγὲς τῆς ἔμπνευσης τοῦ Κάλβου*, ἀνάτ. ἀπὸ τὴν «Νέα Ἑστία», 1946, σ. 7, καὶ Γ. Θ. Ζώρα, *Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα*, Α', Ἀθ. 1960, σ. 125-181, ἰδίως σ. 130.

4. Τὴν προσγραφὴ τῆς Πρότάσεως στὸν Πετρίδη ἀπὸ τὸν Βρετὸ εἶχε ἤδη δεχθῆ μὲ ἐπιφύλαξη καὶ ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας μὲ τὴν ἀγγλική...*, ἔ. ἀ., σ. 57.

5. Ντ. Κονόμος, *Ἑπτανησιακὸς Τύπος 1798-1864*, Ἀθ. 1964, σ. 90.

του μαρτυρία σ' ἐκείνην τοῦ Βρετοῦ, παρ' ὅλο ποὺ θεωρεῖ ἔμμεση τὴν εὐθύνη τοῦ Πετρίδη στὴν μετάφραση τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου. Ὡστόσο, εἴτε μεταφραστὴς εἴτε διορθωτὴς ὑπῆρξε ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος, ἡ ἀνάμειξή του στὸ ἀθλοθέτημα πρέπει νὰ εἶχε τυπικὸ χαρακτῆρα. Ξέροντας τὶς γλωσσικές του ἀντιλήψεις, καθόλου σύμφωνες μὲ τὸν ἀρχαϊσμὸ τοῦ Winnock, εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνουμε στὴν συνεργασία τους ταυτότητα κινήτρων. Ἄλλωστε, καθὼς θὰ δοῦμε, ὁ Πετρίδης δὲν θὰ διστάση νὰ διακηρύξη, ἔστω καὶ ἔμμεσα, τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τοὺς στόχους τοῦ ἀθλοθετήματος. Φοβᾶμαι μάλιστα πὼς ἀπὸ ἐκεῖ ἀκριβῶς ξεκινάει ἡ δυσμένεια τοῦ Guilford πρὸς τὸ πρόσωπό του, ἡ ὁποία διαφαίνεται μέσα ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ ἀντιτύπου τῆς Γενναδείου[1]. Γι' αὐτὴν ὅμως δὲν ἦταν ἀσφαλῶς ἀνεύθυνος καὶ ὁ Βρετός. Ἰδιαίτερος γραμματέας τοῦ ἄγγλου φιλέλληνα, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ τοῦ εἶχε μεταδώσει μέρος ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια, μὲ τὴν ὁποία θὰ βιογραφοῦσε ἀργότερα τὸν Πετρίδη[2].

Ὁπωσδήποτε, στὴν αὐτοτελῆ μορφή της ἡ Πρόταση ἐκυκλοφόρησε σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὶς ἀρχικὲς δημοσιεύσεις της. Ξέρουμε πὼς ὁ αὐστριακὸς πρόξενος τῆς Κέρκυρας διαβίβαζε ἀντίτυπό της στὴν Τεργέστη ἤδη στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1816[3]. Συνημμένο σὲ ἀλλεπάλληλες ἀναφορὲς τὸ φυλλάδιο ἔφθανε ὕστερα ἀπὸ λίγο στὰ χέρια τοῦ Μέττερνιχ. Τοὺς λόγους τῆς διαστικῆς αὐτῆς ἐνέργειας τοὺς ξέρουμε ἐπίσης: ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία καὶ οἱ ἄνθρωποί της, κινημένοι ἀπὸ ὑποψίες γιὰ τὴν ἀνάμειξη τῶν Ἄγγλων στὸ ἀθλοθέτημα καὶ διαβλέποντας μυστικοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς ἀνάλογους μ' ἐκείνους πού, κατὰ τὶς πληροφορίες τους, ὑπολάνθαναν—ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ρωσίας ἐκεῖ—στὴν ἵδρυση τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας τῆς Βιέννης, ἔκριναν ἐπεῖγον νὰ ἐκφράσουν τὶς ἀνησυχίες τους στὸν προϊστάμενό τους. Ὁ δαιμόνιος διπλωμάτης τοὺς ἀπαντοῦσε στὶς 28 Νοεμβρίου διαλύοντας τὴν σύγχυσή τους καὶ ἐπιστρέ-

1. Δεινὸς ἑλληνιστής, ποὺ μιλοῦσε καὶ ἔγραφε μὲ εὐκολία τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ (βλ. Λ. Βροκίνης, *Γεωργίου Προσαλένδου ἀνέκδοτα χειρόγραφα...* ἔ. ἀ., σσ. 49, 61, 65) ὁ Guilford χωρὶς ἄλλο θὰ συμμεριζόταν τότε τὰ ἰδανικὰ τοῦ συμπατριώτη του καὶ θὰ ἐπικροτοῦσε τὶς ἐνέργειές του.

2. *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Β΄, 1857, σ. 319-20. Τέτοιαν κακότητα δείχνει ὁ Βρετὸς γιὰ τὸν Πετρίδη ὥστε, ἂν καὶ ἀσφαλῶς καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὴν πλούσια μεταφραστικὴ παραγωγή του, ἐμφανίζεται περίπου νὰ τὴν ἀγνοῆ.

3. Βλ. Π. Ἐνεπεκίδη, *Ρήγας - Ὑψηλάντης - Καποδίστριας*, Ἀθ. 1965, σ. 198. Ἐπίσης Ε. Κούκκου, *Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία 1803-1822. Α΄. Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης*, Ἀθ. 1958, σ. 47, καὶ Γ. Λαΐου, *Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης (1814-1820)*, ΕΜΑ 12 (1962), Ἀθ. 1965, σ. 192. Τὴν χαριτωμένη περιπέ-

φοντάς τους τὸ ἀντίτυπο ποὺ σήμερα σώζεται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης[1]. Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» ἀναδημοσίευε τὴν Πρόταση μὲ σχόλια καὶ παρατηρήσεις ἀνώνυμου ἑπτανήσιου ἐπιστολογράφου του ἀπὸ τὴν Τεργέστη[2]. Γιὰ τὴν αὐστριακὴ λογοκρισία δὲν εἶχε πιὰ σημασία ἡ δημοσίευση τοῦ κειμένου ἀκόμη καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας.

Ἂς γυρίσουμε ὅμως στὰ Ἑπτάνησα. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1817 οἱ ὀργανωτὲς τοῦ διαγωνισμοῦ ἀπευθύνονταν ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς Gazzetta ξανὰ στοὺς νέους τῆς Ἑπτανήσου[3]. Τοὺς ὑπενθύμιζαν τὴν προσέγγισή του, τοὺς ἐκαλοῦσαν ν' ἀποδείξουν μὲ τὴν πρόθυμη συμμετοχή τους ὅτι «τὸ ὄφελος τὸ ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς πατρίου γλώσσης, εἶναι τόσον πολλὰ γνωστὸν καὶ εἰς τὰς νήσους ταύτας, καθὼς εἶναι καὶ εἰς ὅσους τόπους ἔχουσι μίαν σωστὴν ἰδέαν περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ», καὶ παρεῖχαν συμπληρωματικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἔναρξη καὶ διεξαγωγὴ τοῦ διαγωνισμοῦ. Δὲν ἔχουμε πληροφορίες κατὰ πόσο οἱ ἑπτανήσιοι νέοι ἀνταποκρίθηκαν στὴν πρόσκληση. Ὁ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης διαβεβαιώνει, καθὼς εἴδαμε, ὅτι τὰ ἔπαθλα τοῦ Winnock «παρώτρυναν ἄμιλλαν εὐγενῆ». Ὡστόσο κάποιες ἐνδείξεις, τὶς ὁποῖες δὲν μποροῦμε ν' ἀγνοήσουμε, ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση:

Στὶς 25 Σεπτεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἔγινε στὴν Κέρκυρα ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων στοὺς πρώτους νικητές: τὸν παργηνὸ Νικόλαο Μανιάκη, καθηγητὴ ἀργότερα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη, γιὸ τοῦ Ἐμμανουήλ[4], καὶ τὸν Σπυρίδωνα Βασιλείου ἀπὸ τὴν

τεια τοῦ φυλλαδίου παρακολουθοῦμε μὲ περισσότερες λεπτομέρειες στὸν Π. Ἐνεπεκίδη, ἔ. ἀ., σ. 198-99. Πουθενὰ ὅμως δὲν ταυτίζεται τὸ φυλλάδιο, οὔτε ἀναφέρεται κανένα βιβλιογραφικό του στοιχεῖο.

1. Π. Ἐνεπεκίδης, ἔ.ἀ. σ. 190.

2. 1 Μαρτίου 1817, τεῦχος 5, σ. 74-84. Ἡ ἀναδημοσίευση ἔγινε ἀπὸ τὸ ἔντυπο, παραλείφθηκε ὅμως μία ὁλόκληρη παράγραφος ἀπὸ τὴν σ. 2 (: «Ἡ Ἑλλὰς πρέπει τινὰς πολλὰ νὰ τὸ ἐλπίζη. . .»). Κατὰ τὸν Ἰω. Γεννάδιο, ὁ ἐπιστολογράφος τῆς Τεργέστης, ποὺ ὑπογράφεται μὲ τὰ ἀρχικὰ Δ. Π., εἶναι ἴσως ὁ Δημήτριος Παῦλος (γρ. Ποῦλος) μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης στὰ 1800-1801 (i), 1806 καὶ 1807 τοῦ «*Λόγος εἰσαγωγικὸς εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Λιναϊκῆς Ἑταιρίας τῆς Λόνδρας. . .*», πβ. Ε.Β., Α', ἀριθ. 25, 478, 3231.

3. Ἐφημερὶς Ἰωνική, ἀριθ. 101, 24 Ἰουλίου 1817, σ. 4.

4. Ὁ Ἀνδρέας Θεοτόκης ἦταν τότε 15 χρονῶν, ἀλλὰ τὸ βραβευμένο *Αὐτοσχέδιον πόνημα τῆς ἑλληνικῆς γλώττης πέρι* (1817) οἱ παλαιότεροι μελετητὲς τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος (Κ. Σάθας, βλ. σ. 204, σημ. 2) τὸ ἐπρόσεξαν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄξιζε σ' ἕνα νεανικὸ γύμνασμα. Τὸ φυλλάδιο αὐτό, ποὺ ἴσως νὰ ἐπρόσθετε καινούργια στοιχεῖα ἢ νὰ ἐπιβεβαίωνε τὶς γνωστές μας ἤδη μαρτυρίες, δὲν μπό-

Πρέβεζα. Ἡ εἴδηση δημοσιεύεται στὴν Gazzetta[1] μέσα σὲ πέντε ὅλες-ὅλες γραμμές, ὁμολογουμένως πολὺ λίγες γιὰ ἕνα γεγονὸς ποὺ εἶχε προετοιμασθῆ μὲ ξεχωριστὲς φροντίδες καὶ ἀναγγελθῆ μὲ ἀνάλογες προσδοκίες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ ἐπιφυλάξεις ὅσες διατυπώθηκαν ἀπὸ ἑπτανήσιους λογίους τὸν ἴδιο ἐκεῖνο χρόνο γιὰ τὶς θεωρητικὲς θέσεις τοῦ ἀθλοθετήματος—καὶ δὲν εἶναι εὔκολο νὰ ἐπισημάνουμε τὴν ἔκτασή τους—μαρτυροῦν πὼς τὰ ἀρχαϊκὰ γλωσσικὰ κηρύγματα τοῦ ἀθλοθέτη δὲν εἶχαν πέσει σὲ πρόσφορο ἔδαφος. Τὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι «συγχυσμένα ἐκφρασμένον· τοὐλάχιστον περιέχει ὑπόθεσιν εἰσέτι ἀμφίβολον καὶ ἐρίσιμον...». Ἂν αὐτὰ ὑποστηρίζει ὁ μετριοπαθὴς ἐπιστολογράφος τοῦ «Λόγιου Ἑρμῆ» (Μάρτιος 1817)[2], ὁ Πλάτων Πετρίδης στὴν «Εἰδοποίηση» (ἄνοιξη 1817), ἐλέγχοντας τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαϊστῶν, κάνει, νομίζω, σαφῆ ὑπαινιγμὸ καὶ στὸ ἀθλοθέτημα, ὑπονομεύοντας ἔτσι τὴν προσπάθεια τοῦ Winnock σὲ μιὰ καίρια γιὰ τὸν διαγωνισμὸ στιγμή: «ὅταν ἡ χίμαιρα τοῦ νὰ κατασταθῆ καὶ πάλιν κοινὴ εἰς τὰ στόματα τοῦ πλήθους ἡ γλῶσσα ἐκείνων, ὁποῦ ἕνα καιρὸν ἀκούοντες καταλάμβαναν τὸν Δημοσθένην καὶ Εὐρυπίδην, ἐδείχθη ὄχι μόνον ἄπρακτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὰ ἐμπόδια ὁποῦ παρέμβαζεν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἔθνους, τότε καὶ μόνον τότε ἡ τωρινὴ γλῶσσα ἠμπόρεσε νὰ ξεδιπλώσῃ τὴν ἔμφυτόν της δύναμιν»[3]. Ἡ στάση τοῦ Πετρίδη εἶναι ἄγνωστο ἂν ἐπηρέασε σὲ ὁποιανδήποτε κατεύθυνση, ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἀρχὲς τοῦ λογίου, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀπηχῆ καὶ τὴν ζωντανὴ γλωσσικὴ παράδοση τῶν Ἑπτανήσων καὶ νὰ ξεπηδάει ἀπὸ τὸ ἴδιο κλίμα μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο γεννιόταν, μερικὰ χρόνια ὕστερα, ἕνα ἀπὸ τὰ σκληρότερα κείμενα ἐναντίον τοῦ ἀρχαϊσμοῦ: ὁ σολωμικὸς «Διάλογος».

Τὸ ὅτι ἄλλωστε ὁ διαγωνισμὸς τοῦ 1817 πρέπει νὰ ἐπέρασε ἀπαρατήρητος στὰ Ἑπτάνησα, καταδείχθηκε καὶ ἀπὸ τὴν συνέχειά του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν στροφὴ ποὺ ἐσημειώθηκε στὶς ἰδέες τοῦ Winnock ὄχι πολὺ ἀργότερα. Συνεπὴς σὲ ὑπόσχεσή του γιὰ τὴν ἐπανάληψη τοῦ διαγωνισμοῦ[4], ὁ ἄγγλος ἱερωμένος ἀθλοθέτησε τὸν ἴδιο ἐκεῖνο χρόνο νέα βραβεῖα. Αὐτὴ τὴν φορὰ τὸ ἀθλοθέτημα ἐδημοσιεύθηκε, ὅσο ξέρω, μονάχα στὴν Gazzetta (Νοέμβριος 1817)[5]. Φανερὴ εἶναι ἡ προσπάθεια

ρεσα δυστυχῶς νὰ τὸ βρῶ στὶς δημόσιες βιβλιοθῆκες τῶν Ἀθηνῶν.

1. Ἐφημερὶς Ἰωνική, ἀριθ. 106, 23 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 5. Πβ. Gazzetta Jonia, ἀριθ. 172, 11 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 4. Βλ. ἐπίσης Ἐφ. Ἰωνική, ἀριθ. 107, 6.11.1817, σ. 6.

2. Ἔ. ἀ., σ. 82, σημ. 7.

3. *Εἰδοποίησις*, σ. 1. Βλ. εἰκ. 3.

4. Βλ. *Πρότασις*, σ. 6.

5. Ἐφ. Ἰωνική, ἀριθ. 107, 6 Νοεμβρίου 1817, σ. 6. Ὁ ἀθλοθέτης ἐμφα-

νὰ προσφερθοῦν τώρα περισσότερα ἐρεθίσματα γιὰ τὴν προσέλκυση ὑποψηφίων: ὁρισμένες βελτιώσεις στὴν ὀργάνωση τοῦ διαγωνισμοῦ καθιστοῦσαν εὐχερέστερη τὴν ἄμιλλα, ἄλλες ἐξασφάλιζαν τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν ἀμεροληψία τῶν κριτῶν, ἐνῶ μιὰ καινούργια διάταξη καθιέρωνε καὶ τὴν βράβευση τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου ποὺ θὰ κρινόταν «ἐπιμελέστερος καὶ ἀξιώτερος τῶν λοιπῶν» σύμφωνα μὲ τὸ ποσοστὸ ἐπιτυχίας τῶν μαθητῶν του στὸν διαγωνισμό[1]. Ὡστόσο λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν λήξη τῆς προθεσμίας (12 Αὐγούστου 1818) γιὰ τὴν παράδοση τῶν γυμνασμάτων—θέμα τους ἦταν ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ ὑπηρεσίες του στὸν Ἑλληνισμὸ—μιὰ ἀνακοίνωση στὴν ἰταλόφωνη Gazzetta[2] εἰδοποιοῦσε τοὺς ἀναγνῶστες της ὅτι ἡ προθεσμία παρατεινόταν ὡς τὴν 1 Ἰανουαρίου 1819. Ὅμως οὔτε τὸ μέτρο αὐτὸ μοιάζει νὰ ἐτόνωσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑπτανησίων γιὰ τὸν δεύτερο διαγωνισμό, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει—ἐγὼ τουλάχιστο δὲν κατόρθωσα νὰ βρῶ—καμμιὰ εἴδηση γιὰ τὴν τέλεσή του. Τὸ πιθανώτερο εἶναι πὼς ἐματαιώθηκε καὶ πὼς ἡ ματαίωσή του ἀποφασίσθηκε σιωπηρὰ γιὰ τὸν λόγο τὸν ὁποῖο δὲν ἀποκρύπτουν σὲ παρόμοιες περιπτώσεις οἱ ὀργανωτὲς τῶν διαγωνισμῶν αὐτῶν: «δι' ἔλλειψιν συνδρομητῶν»[3].

Τὴν ἴδια ἐποχὴ (1819) ὁ Winnock ἐκλεγόταν γραμματέας τῆς νεοσύστατης τότε Βιβλικῆς Ἑταιρίας τῆς Κέρκυρας μαζὶ μὲ τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη καὶ τὸν Δημήτριο Ζερβό[4]. Πολέμιος τῆς ἰδέας γιὰ τὴν μετάφραση τῶν Γραφῶν στὴν Πρόταση, συμμερίζεται τώρα τὶς ἀντίθετες ἀπόψεις, κάνοντας ἔτσι τὴν πρώτη ὑποχώρηση ἀπέναντι στὶς παλαιότερες διακηρύξεις του. Ἂν αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθῆ πράξη πολιτικῆς, προορισμένη νὰ ἐξυπηρετήση τοὺς γενικώτερους σκοποὺς τῆς Βρετανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἡ μετάφραση στὰ ἀγγλικὰ τῆς νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ J. David ἕξι χρόνια ἀργότερα (1825), ἦρθε νὰ ἐπιβεβαιώση τὴν ἀλλαγὴ ποὺ εἶχε συντελεσθῆ στὶς γλωσσικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Winnock. Ἡ ἀρχαία γλώσσα ἐξακολουθοῦσε ν' ἀποτελῆ πάντα γι' αὐτὸν τὴν ἰδανικὴ τελειότητα, μὰ τώρα δέχεται πὼς οἱ γέφυ-

νίζεται καὶ πάλι ἀνώνυμος: «Φιλέλλην τις Ἄγγλος».

1. Θὰ ἄξιζε νὰ προσεχθῆ ὁ διαγωνισμὸς αὐτός, γιατὶ ὀργανώθηκε σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα ποὺ συναντᾶμε στὴν Ἑλλάδα σὲ μεταγενέστερες ἐποχὲς (ἡ ταυτότητα τῶν ὑποψηφίων μυστική, χρήση ψευδωνύμων κλπ.).

2. Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, ἀριθ. 31, 20.7/1.8.1818, σ. 4. Στὴν ἑλληνικὴ Gazzetta δὲν ἐδημοσιεύθηκε ἡ ἀνακοίνωση.

3. Δηλ. ὑποψηφίων νὰ διαγωνισθοῦν. Βλ. ἑλληνικὴ Gazzetta, ἀριθ. 19, 3/15 Νοεμβρίου 1818, σ. 4.

4. Βλ. σ. 206, σημ. 2.

ρες πρὸς τὰ ἐκεῖ ἔχουν ἀποκοπῆ: «Οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες—σημειώνει στὸν πρόλογο τῆς Γραμματικῆς[1]—ποὺ γράφουν γι' αὐτὸ τὸ θέμα, θὰ ἐπιθυμοῦσαν πολὺ φυσικὰ νὰ ὑπερπηδήσουν, ἂν ἦταν δυνατόν, τὸ μεγάλο κενό, τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος ἔχει διαρρεύσει ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς μακρυνοὺς ἔνδοξους προγόνους τους, καὶ νὰ φέρουν τοὺς μαθητές τους σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν τελειότητα τοῦ λόγου. Τοῦτο εἶναι ὁλότελα ἀκατόρθωτο». Ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια παραμονῆς στὰ Ἑπτάνησα ὁ Winnock δὲν ἔχει μονάχα συνειδητοποιήσει ὅτι ἡ γλώσσα τῶν ἀρχαίων ἦταν πιὰ ἕνα ἀπομακρυσμένο εἴδωλο, ἀλλὰ καταδικάζει καὶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἐκζητήσεις τῶν γραμματικῶν ποὺ—ὅπως λέει ὁ ἴδιος—«περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἡ σύγχρονη ἐποχὴ δικαιολογεῖ»[2] συσχέτιζαν τὴν νέα γλώσσα μὲ τὴν παλαιά. Σὲ ἄλλο σημεῖο[3] γίνεται ὑπερασπιστὴς τῆς νεοελληνικῆς, πιστεύει πὼς οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ ὁρισμένες προϋποθέσεις «θὰ ἀνυψώσουν σιγὰ-σιγὰ τὴν γλώσσα τους σὲ βαθμὸ καθόλου ἀνάξιο τῶν ἀπαράμιλλων προγόνων τους» καὶ ἀναγνωρίζει σ' αὐτὴν μιὰ «γονητευτικὴ ἀφέλεια» καὶ μιὰ «παιχνιδίζουσα ἁπλότητα», ἰδιότητες τὶς ὁποῖες ἀποδίδει—προκειμένου γιὰ τὶς ἐθνικὲς γλῶσσες—στὴν ἐπίδραση «ἰσχυρῶν πνευμάτων καὶ ζωηρῆς καὶ σπινθηροβόλας φαντασίας ἀνάμεσα στὶς κατώτερες τάξεις».

Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος

1. *The Modern Greek Grammar...* Λονδῖνο 1825, σ. V.
2. Ἔ. ἀ., σ. VI.
3. Ἔ. ἀ., σ. 112, σημ. 1.